

Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai

2013.gads

Metodiskos ieteikumus sagatavoja Valsts izglītības satura centra Speciālās izglītības nodaļa

Bērna attīstība 3-4 gadu vecumā

Kustību attīstība	Roku un pirkstu veiklība	Valoda	Uztvere un domāšana	Sociālā attīstība	Emocionālā attīstība
Labi rāpjas. Uzķāpj/nokāpj pa trepēm pārmaiņus solī. Skrien. Brauc ar trīsriteni, minot pedāļus. Noliecas un paceļ kaut ko nepakrītot	Uzzīmē apli, vertikālu un horizontālu līniju ar krītiņu vai zīmuli. Šķir lapas grāmatā. Uzceļ torni no vismaz 6 klucīšiem.	Saprot lielāko daļu no sacītā. Atpazīst un var nosaukt lielāko daļu no priekšmetiem savā tuvākajā apkārtnē. Var pateikt kā viņu sauc un cik viņam gadu. Runā 4 vai 5 vārdu teikumus. Lieto vārdus: es, tu, mēs.	Pazīst vismaz 3 krāsas. Var sašķirot 3 ģeometriskas formas. Var salikt attēlu no 3-4 gabaliem. Var parādīt attēlam atbilstošu priekšmetu telpā.	Atdarina pieaugušos un rotaļu biedrus. Izrāda patiku pret pazīstamiem rotaļu biedriem. Spēlē spēj sagaidīt savu kārtu.	Brīvi pauž pieķeršanos spēj paust dažādas emocijas. No 3 gadu vecuma spēj uz īsu laiku būt šķirts no vecākiem.

Ieteicams vērsties pie speciālista, ja bērniem ir vērojamas vairākas no šīm pazīmēm:

- bērns bieži krīt un nevar apgūt kāpšanu pa kāpnēm;
- bērns runā ļoti neskaidri;
- bērnam vērojama pastiprināta siekalošanās;
- bērnam ir izteiktas grūtības darboties ar maziem priekšmetiem;
- bērns nevar uzzīmēt apli pēc parauga, sasniedzot 3 gadu vecumu;
- bērns nesaprot vienkāršus norādījumus;
- bērns nespēj izveidot dažu vārdu teikumus;
- bērns neizrāda interesi par citiem bērniem;
- bērns neizrāda nekādu interesi par lomu spēlēm (piem., "Veikalos");
- bērnam ir ļoti lielas grūtības uz laiku šķirties no mammas;
- bērns bieži mostas naktīs un raud.

Bērna attīstība 5 -6 gadu vecumā

Kustību attīstība	Roku un pirkstu veiklība	Valoda	Uztvere un domāšana	Sociālā attīstība	Emocionālā attīstība
Lec uz vienas kājas. Lec ar abām kājām uz priekšu. Šūpojas šūpolēs, rāpjas. Var nostāvēt uz vienas kājas vismaz 10 sekundes.	Pēc parauga uzzīmē trīsstūri un citas ģeometriskas figūras. Var uzzīmēt cilvēku. Spēj uzzīmēt dažus drukātos burtus. Spēj patstāvīgi apģērbties un noģērbties. Ēd, lietojot karoti, dakšiņu un reizēm arī nazi. Ir apguvis tualetes lietošanas iemaņas.	Spēj atstāstīt daļu no stāsta. Spēj pateikt teikumu, kas sastāv vairāk nekā no 5 vārdiem. Lieto nākotnes formu. Prot pastāstīt par savu ģimeni. Prot pastāstīt sižetisku stāstu. Lieto darbības vārdus nākotnes formā atbilstoši situācijai.	Prot skaitīt līdz 5. Prot pareizi nosaukt vismaz 4 krāsas. Izprot jēdzienus: lielāks, mazāks vairāk, mazāk. Ir izpratne par ikdienišķām lietām (nauda, ēdiens, sadzīvē lietojamās ierīces).	Grib iepriecināt draugus. Grib līdzināties draugiem (būt tāds kā viņi). Patīk dziedāt, dejot un tēlot. Izrāda lielāku patstāvību (piem., izlemj kādas drēbes uzģērbt).	Spēj atšķirt realitāti no fantāzijas. Rīkojas un darbojas atbilstoši situācijai.

Ieteicams vērsties pie speciālista, ja bērniem ir vērojamas vairākas no šīm pazīmēm:

- bērns ir ļoti kautrīgs un bailīgs;
- bērns ir ļoti agresīvs;
- bērns nevar šķirties no vecākiem, neizrādot milzīgu protestu;
- bērns nespēj koncentrēties vienai aktivitātei ilgāk par 5 minūtēm;
- bērns rotaļājoties neizmanto fantāziju un iztēli;
- bērns lielāko laiku daļu izskatās nomākts un nelaimīgs;
- bērns izvairās no daudzām aktivitātēm;
- bērns izvairās no saskarsmes ar bērniem un pieaugušajiem vai izturas neadekvāti situācijai;
- bērns nav apguvis tualetes lietošanas iemaņas;
- bērns nesaprot vienkāršus norādījumus (piem., noliec grāmatu uz galda, ieliec grāmatu plauktā);
- bērns neprot pats apģērbties, iztīrīt zobus vai nomazgāt rokas;

- bērns nespēj paust dažādas emocijas;
- bērns nespēj stāstīt par dienā notikušo un piedzīvoto;
- bērns neprot pareizi turēt rokā zīmuli vai krītiņu;
- bērns runā neskaidri, neizrunā vienu vai vairākas skaņas;
- bērns runā gramatiski nepareizi (nelieto lietvārdu daudzskaitlī, darbības vārda pagātnes un nākotnes formas atbilstoši situācijām).

Bērna attīstība 7 gadu vecumā

Motorā attīstība un koordinācijas spējas	Domāšana un uztvere	Uzmanības koncentrēšanas spējas	Emocionālā un sociālā attīstība
<p>Prot labi noturēt līdzsvaru.</p> <p>Ir ar labi attīstītu acu-roku koordinācija, kas ļauj pārzīmēt pēc parauga un norakstīt burtus.</p> <p>Labprāt piedalās grupu/komandu spēlēs.</p>	<p>Pazīst burtus.</p> <p>Izprot daudzumus.</p> <p>Prot skaitīt un skaitļot (rēķināt) vismaz līdz 10.</p> <p>Zina nedēļas dienas.</p> <p>Izprot jēdzienus: vakar, šodien, rīt.</p> <p>Prot nosaukt visus četrus gadalaikus un raksturot.</p> <p>Atšķir labo un kreiso pusi attiecībā pret sevi, plaknē un telpā.</p> <p>Var atrast kopīgas un atšķirīgas pazīmes</p>	<p>Spēj koncentrēt uzmanību viena uzdevuma veikšanai vismaz 10 -15 minūtes.</p> <p>Prot sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu savas domas.</p>	<p>Pietiekami patstāvīgs, lai spētu pats apģērbties, aiziet uz tualeti.</p> <p>Spēj izpildīt skolotāja norādījumus.</p> <p>Lielā mērā spēj kontrolēt savu uzvedību.</p>

Ieteicams vērsties pie speciālista, ja bērniem ir vērojamas vairākas no šīm pazīmēm:

- grūtības apgūt lasīšanas, rakstīšanas un matemātikas pamatiemaņas;
- grūtības veidot attiecības ar vienaudžiem (pārlieku bailīgs, agresīvs, emocionāls);
- izrāda nepatika mācīties;
- ir grūtības koncentrēties mācību laikā;
- bieži neskaidras izcelsmes nogurums;
- kustību un līdzsvara koordinācijas traucējumi, izteikta neveiklība;
- neskaidras bailes (no tumsas, palikt viens u.c.);
- neskaidra runa;
- bieži sūdzas par veselības traucējumiem (sāpēm, paaugstinātu ķermeņa temperatūru, slapināšanu gultā naktī u.c.)

Bērna attīstība 7 -11 gadu vecumā

Motorā attīstība un koordinācijas spējas	Domāšana un uztvere	Emocionālā un sociālā un attīstība
<p>Arvien labāk attīstās motorā koordinācija.</p> <p>Spēj atbilstoši pārvietoties telpās.</p> <p>Roka gatava rakstīšanai.</p> <p>Spēj rakstīt atbilstoši burtnīcas lineatūrai.</p>	<p>Nostiprinās (kļūst automātiskas) lasīšanas un rakstīšanas iemaņas.</p> <p>Apgūst matemātikas prasmes.</p> <p>Spēj uztvert un saprast loģiskas sakarības saistībā ar konkrētām situācijām.</p>	<p>Sāk arvien labāk apzināties sevi un savas spējas.</p> <p>Draudzējas ar citiem bērniem.</p> <p>Labprāt piedalās komandu spēlēs.</p> <p>Vecākus un skolotājus uzskata par autoritātēm;</p> <p>Piedalās pasākumu plānošanā.</p>

Ieteicams vērsties pie speciālista, ja bērnam ir vērojamas vairākas no šīm pazīmēm:

- grūtības veidot attiecības ar vienaudžiem (pārlietu bailīgs, agresīvs, emocionāls);
- grūtības apgūt lasīšanas, rakstīšanas un matemātikas pamatprasmes atbilstoši mācību programmas saturam;
- nepatika mācīties;
- grūtības koncentrēties mācību laikā;
- bieži neskaidras izcelsmes nogurums;
- kustību un līdzsvara koordinācijas traucējumi, izteikta neveiklība;
- neskaidras bailes (no tumsas, palikt viens u.c.);
- neskaidra runa, nespēj noformulēt savas domas;
- bieži sūdzas par veselības traucējumiem (sāpēm, paaugstinātu ķermeņa temperatūru, slapināšanu gultā naktī u.c.)

Bērna attīstība 12-16 gadu vecumā

Domāšana	Emocionālā un sociālā attīstība
Sasniedz briedumu domāšanā, pakāpeniski iemācās analizēt rīcību un tās sekas. Attīsta kritisku domāšanu un attieksmi.	Vienaudži un draugi ir ļoti svarīgi, emocionālas attiecības ar vecākiem. Veido ciešas draudzības saites ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Iesaistās domubiedru grupās, tendence pakļauties grupas noteikumiem un vērtībām. Mācās veidot attiecības ar pretējo dzimumu. Sāk analizēt savas izjūtas un emocijas, svarīga iespēja pabūt vienam. Bieži protestē pret vecāku un citu pieaugušo autoritāti. Grib kļūt neatkarīgāki no pieaugušajiem un patstāvīgāki.

Ieteicams vērsties pie speciālista, ja pusaudzim ir šīs pazīmes:

- izteiktas uzvedības problēmas (klaiņošana, skolas kavējumi, nenakšņošana mājās, atkarību izraisošu vielu lietošana);
- ilgstoši nomākts garastāvoklis, miega traucējumi, izteikti dzīves jēgas meklējumi;
- strauja sekmju līmeņa pazemināšanās;
- ilgstoša nevēlēšanās kontaktēties ar vienaudžiem.

Informācija par speciālistiem

Ģimenes ārsts – speciālists, ar kuru vajadzētu konsultēties vispirms. Iespējams saņemt padomu, kādu speciālistu konsultācijas vēl nepieciešamas.

Psihologs – speciālists, kurš, izmantojot testus un citas izpētes metodes, nosaka un izvērtē bērna intelektuālās spējas, emocionālās īpatnības un personības iezīmes. Nosaka bērna stiprās un vājās puses, kā arī sniedz ieteikumus vecākiem un pedagogiem, kā labāk organizēt mācību procesu atbilstoši bērna spējām. Psihologs arī konsultē bērnus, vecākus un pedagogus psiholoģisku problēmu gadījumos.

Logopēds - speciālists, kurš palīdz konstatēt un labot bērnu valodas problēmas – runas, fonemātiskās uztveres, lasīšanas un rakstu valodas traucējumus.

Neirologs – ārsts, ar kuru būtu nepieciešams konsultēties, ja bērnam novērojat krampjus, īslaicīgus samaņas zudumus, ģīboņus, kustību neveiklību, biežas galvassāpes, maņu traucējumi (garša, redze, tauste) un citus traucējumus, kas varētu būt saistīti ar smadzeņu un perifēro nervu sistēmu darbību.

Bērnu psihiatra konsultācija nepieciešama, ja bērnam ir garastāvokļa, uzvedības vai mācīšanās problēmas.

Speciālais pedagogs – speciālists, kurš izvērtēs skolēnu mācīšanās grūtības, un iesaka iespējamus palīdzības veidus un sniedz šo palīdzību.

Ergoterapeits – speciālists, kas novērtē bērna prasmes veikt pašaprūpi un praktiskas darbības. Apmāca bērnus darboties, izmantojot dažādas stratēģijas. Novērtē vides atbilstību bērna spējām, kopā ar vecākiem un pedagogiem plāno un iesaka nepieciešamos vides pielāgojumus.

Valsts un pašvaldības pedagogiski medicīniskā komisija

Valsts un pašvaldības pedagogiski medicīniskā komisija ir institūcija, kurās strādā psihologi, logopēdi un speciālie pedagogi, bet nepieciešamības gadījumā tiek pieaicināti arī citi speciālisti. Komisijas speciālisti, izvērtējot bērna spējas, attīstības līmeni un iesniegtos dokumentus par bērnu, sniegs Jums atzinumu par bērna vecumam, spējām, veselības stāvoklim un attīstības līmenim atbilstošu izglītības programmu. Komisijas speciālisti ieteiks arī bērnam piemērotākās mācīšanas un mācīšanās metodes. Komisija izvērtē arī ģimenes ārsta vai ārstu komisijas ieteikumu un izglītojamā spējas, lai sniegtu atzinumu par ilgstoši slimojošo bērnu izglītošanās nepieciešamību mājās.

Valsts komisijas kompetencē ir sniegt atzinumu par atbilstošāko speciālās pamatizglītības vai speciālās vidējās izglītības programmu izglītojamajiem ar redzes, dzirdes vai fiziskās attīstības traucējumiem no 1. līdz 12.klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar somatiskajām saslimšanām no 1. līdz 9.klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem, smagiem garīgās attīstības vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 5. līdz 9.klasei.

Pašvaldību komisiju kompetencē ir sniegt atzinumu par atbilstošāko pirmsskolas izglītības programmu vai speciālo pirmsskolas izglītības programmu, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem, smagiem garīgās attīstības vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 1. līdz 4.klasei, kā arī vispārējās pamatizglītības programmu no 1. līdz 4.klasei.

Ierodoties uz pedagogiski medicīnisko komisiju, nepieciešami šādi dokumenti:

1. Vecāku iesniegums par izglītojamā intelektuālo spēju un veselības stāvokļa izvērtēšanu komisijā (iesnieguma veidlapu var aizpildīt arī ierodoties uz komisijas sēdi).
2. Izglītojamā dzimšanas apliecība un vecāku personu apliecinošs dokuments. Ja vecāki uz sēdi ierasties nevar, viņi rakstiski piekrīt izglītojamā spēju, attīstības līmeņa un veselības stāvokļa izvērtējumam komisijas sēdē un pilnvaro personu, kura pārstāvēs izglītojamā intereses. Pilnvarotajai personai nepieciešams personu apliecinošs dokuments. Ja bērnu uz VPMK sēdi pavada aizbildnis, tad nepieciešams bāriņtiesas lēmums par aizbildņa iecelšanu. Ja bērnu uz VPMK sēdi pavada audžuģimene, tad nepieciešams attiecīgās bāriņtiesas pilnvarojums.
3. Ģimenes ārsta atzinums par izglītojamā vispārējo veselības stāvokli, tajā skaitā norādot ziņas par izglītojamā redzi un dzirdi. Ģimenes ārsta atzinums izdots ne agrāk kā trīs mēnešus pirms komisijas sēdes.
4. Izglītības iestādes informācija par izglītojamo vai izglītojamā raksturojums, kuri sagatavoti ne agrāk kā vienu mēnesi pirms komisijas sēdes, kā arī individuālais izglītības plāns vai izglītojamajam mācību procesā un pārbaudes darbos piemērotie atbalsta pasākumi.
5. Ja izglītojamais komisiju apmeklē atkārtoti, kopā ar izglītības iestādes informāciju jāiesniedz individuālais izglītības plāns.
6. Skolēna Sekmju izraksts vai liecība, darba burtņīcas un veiktie pārbaudes darbi dzimtajā valodā un matemātikā.
7. Citu speciālistu sagatavotie atzinumi (sīkāku informāciju skatīt: http://visc.gov.lv/specizglitiba/vpmk_par_darbu.shtml)